

Rapport

Najaarspeiling I&O Research Ondernemerspeiling

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2022/intern

Datum

oktober 2022

Opdrachtgever

I&O Research (intern rapport)

Auteurs

Coen Schuring
Melle Conradie

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	4
1.1	Inleiding	4
1.2	Minder tevredenheid en optimisme over economie	4
1.3	Verwachtingen toekomst sinds juni nog verder gedaald	4
1.4	Nieuwe kabinetsplannen voor 2023	5
1.5	Crisisdossiers	5
2	Inleiding	6
2.1	Aanleiding/achtergrond van het onderzoek	6
2.2	Onderzoeksverantwoording	6
2.3	Leeswijzer	7
3	Stand en perspectief van de economie	8
3.1	Ondernemers in panel stuk negatiever over economie dan in juni	8
3.2	Zes op tien ondernemers verwachten verslechtering in economie	10
4	Verwachtingen en uitdagingen organisaties	12
4.1	Een derde ondernemers verwacht daling in omzet	12
4.2	Zeven op tien ondernemingen hebben te maken met inflatie	13
4.3	Een op de zes ondernemers maakt zich grote zorgen over toekomst	15
5	Nieuwe kabinetsplannen voor 2023	17
5.1	Meerderheid ondernemers eens met verhoging minimumloon	17
5.2	Stijging minimumloon heeft meestal geen invloed op de winstmarge	18
5.3	Meerderheid ondernemers heeft te maken met verlaging zelfstandigenaftrek	20
6	Crisisdossiers	22
6.1	Ondernemers meest tevreden met aanpak kabinet rondom Oekraïne	22
	Bijlage: Vragenlijst	24
A	Bijlage hoofdstuk	32

1 Samenvatting

1.1 Inleiding

Het I&O Ondernemerspanel brengt de wensen en ervaringen van ondernemers op voor hen relevante thema's als innovatie, ondernemersklimaat, duurzaamheid of internationaal ondernemen representatief in beeld. De eerste meting is uitgezet in mei 2021. Sindsdien monitoren we periodiek een aantal gegevens, waaronder het vertrouwen in de economie. Aanvullend leggen we de ondernemers telkens een aantal actuele onderwerpen voor. In de vijfde en meest recente peiling beantwoorden ondernemers onder meer vragen over de kabinetsplannen voor 2023.

In totaal vulden 1.693 ondernemers de vragenlijst in. De onderzoeksresultaten uit het I&O Ondernemerspanel zijn gewogen op het aantal werkzame personen en de sector waarbinnen de ondernemingen werkzaam zijn. Daarmee zijn de resultaten representatief voor alle ondernemers in Nederland, op de aspecten sector en grootteklasse. Waar mogelijk worden de uitkomsten van de Ondernemerspeiling vergeleken met onderzoek onder werkenden in het I&O Research Panel dat ook in oktober 2022 plaatsvond. Aan dat onderzoek werkten 2.638 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee.

1.2 Minder tevredenheid en optimisme over economie

Ruim een kwart van de ondernemers (28%) beoordeelt de economie in oktober 2022 als (zeer) goed. Dit is een stuk lager dan in voorgaande maanden (38% in juli, 66% in februari). In oktober zijn ondernemers die actief zijn in de industrie, bouw en nutsbedrijven het meest positief over de Nederlandse economie: vier op de tien (40%) beoordelen de economie als (zeer) goed. Zes op de tien ondernemers (63%) verwachten dat de Nederlandse economie de komende 12 maanden zal verslechteren.

1.3 Verwachtingen toekomst sinds juni nog verder gedaald

Een derde ondernemers verwacht daling in omzet

De helft van de ondernemers (48%) verwacht dat de omzet van hun onderneming de komende 12 maanden gelijk zal blijven. Een derde denkt dat de omzet zal dalen. In juni was dit aandeel lager (21%). Ondernemers in de landbouw en visserij verwachten vaker dan gemiddeld een omzetsijging, ondernemers in handel, logistiek en horeca juist minder vaak.

Organisaties zonder winstogmerk verwachten geen verandering in aantal gewerkte uren

Ondernemers in de maatschappelijke dienstverlening (overheid, onderwijs, zorg en overige maatschappelijke dienstverlening) konden aangeven of er een verandering is in hun totaal aantal gewerkte uren. Zes op de tien ondernemers (62%) verwachten geen verandering in het totaal aantal gewerkte uren.

Toenemende inflatie nog steeds grootste uitdaging voor ondernemers

Zeven op de tien ondernemers (70%) hebben (veel) te maken met (toenemende) inflatie. Een kleine 700 ondernemers geven ook aan te maken te hebben met uitdagingen als hogere prijzen van grondstoffen, stijgende gasprijzen en angst voor recessie.

Daarnaast noemden ruim 800 ondernemers ook andere uitdagingen: o.a. bezuinigingen, schaarste van grondstoffen en eventueel nieuwe coronamaatregelen.

Een zesde van de ondernemers maakt zich grote zorgen over de toekomst

Zestien procent van de ondernemers maakt zich grote zorgen en ruim vier op de tien hebben enige zorgen. Net als in juni maken ondernemers die actief zijn in de landbouw of visserij zich significant vaker (28%) grote zorgen over de toekomst van hun onderneming. Ook de ondernemers in de handel, logistiek en horeca staan hier zo in (25%).

In oktober is thuiswerken even populair als in juni

Net als in juni werkt bij een vijfde (19%) van de bedrijven de medewerkers (haast) volledig vanuit huis. Bij vier op de tien ondernemers (40%) wordt minder dan 20 procent van de tijd vanuit huis gewerkt.

1.4 Nieuwe kabinetsplannen voor 2023

Meerderheid ondernemers eens met verhoging minimumloon

Tijdens Prinsjesdag zijn enkele nieuwe maatregelen gepresenteerd door het kabinet, waaronder de verhoging van het minimumloon. Zeven op de tien ondernemers (71%) zijn het daar mee eens. Veertien procent is het hier mee oneens.

Een derde van de ondernemers die salarissen kunnen laten stijgen ervaren geen druk

Een vijfde van de ondernemers (20%) die de salarissen mee kunnen laten stijgen met het minimumloon, ervaren veel druk om dit te doen. Ruim een derde (38%) ervaart geen druk om dit te doen.

Helft ondernemers eens met energieplafond voor MKB

Ondernemers kregen verschillende maatregelen voorgelegd die het kabinet in 2023 invoert. Aan hen werd gevraagd in hoeverre ze het eens zijn met deze maatregelen. De helft van de ondernemers (50%) is het eens met het invoeren van een energieplafond voor het MKB. De minst populaire maatregel is het verder omlaag halen van de zelfstandigenaftrek in 2023. Hier is zes van de tien ondernemers (63%) het mee oneens.

1.5 Crisisdossiers

Ondernemers meest tevreden met aanpak kabinet rondom Oekraïne

Bijna vier op de tien ondernemers (39%) zijn tevreden met de aanpak van het kabinet rondom de oorlog tussen Rusland en Oekraïne. Over de krapte op de woningmarkt zijn ondernemers het minst tevreden (4%).

Vier op de vijf ondernemers beschouwen situatie in Oekraïne als crisis

Een ruime meerderheid van de ondernemers (86%) beschouwt de oorlog in Oekraïne als een crisis. Dertien procent vindt dit niet. De helft (56%) vindt het stikstofvraagstuk een crisis, maar vier op de tien (40%) zeggen van niet. Het tekort aan plekken bij de asielopvang in Ter Apel is volgens de helft (51%) ook geen crisis.

2 Inleiding

2.1 Aanleiding/achtergrond van het onderzoek

Het I&O Ondernemerspanel (circa 4.320 leden) brengt de wensen en ervaringen van ondernemers op voor hen relevante thema's als innovatie, ondernemersklimaat, duurzaamheid of internationaal ondernemen representatief in beeld. De eerste meting is uitgezet in mei 2021. In de eerste helft van november 2021 peilden we opnieuw hoe ondernemers de stand van zaken van de economie beoordelen, welke verwachtingen en uitdagingen zij zien. De derde peiling van maart 2022 behandelde grotendeels dezelfde onderwerpen. In de vierde peiling werden vragen over het huidige conflict in Oekraïne meegenomen en in deze vijfde peiling zijn vragen over nieuwe kabinetsplannen voor 2023 opgenomen. Ook zijn ondernemers ondervraagd over wat ze wel of niet als crisis beschouwen.

2.2 Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van 10 oktober tot en met 19 oktober 2022. In totaal vulden 1.693 ondernemers de vragenlijst in. De onderzoeksresultaten uit het I&O Ondernemerspanel zijn net als in mei, november, februari en juni gewogen op het aantal werkzame personen en de branche/sector waarbinnen de ondernemingen werkzaam zijn. Waar mogelijk worden de uitkomsten van de Ondernemerspeiling vergeleken met een onderzoek onder werkende Nederlanders in het I&O Research Panel van oktober 2022 en de ondernemerspeiling van juni 2022.

Tabel 2.1 – Responskenmerken ondernemers vergeleken met Nederlands gemiddelde

	Absoluut aantal ongewogen	Absoluut aantal gewogen	Aandeel gewogen	Nederlandse populatie*
Landbouw/visserij	62	68	4%	4%
Industrie, bouw en nutsbedrijven	168	248	15%	15%
Handel en logistiek, horeca	282	376	22%	22%
Financiële en zakelijke dienstverlening	724	528	31%	31%
Maatschappelijke dienstverlening (overheid, onderwijs, zorg, cultuur/sport/recreatie, overig)	455	471	28%	28%
Onbekend	2	2	0,1%	-
1 werkzaam persoon¹	986	1128	67%	70%
2 tot 5 werkzame personen	356	383	23%	19%
6 en meer werkzame personen	349	180	11%	11%
Onbekend	2	2	0,1%	-
Totaal	1.693	1.693	100%	100%

* Bron: LISA, 2021.

De uitkomsten zijn gewogen naar het aantal werkzame personen en de bedrijfssector. Hiermee corrigeren we voor eventuele onder- en oververtegenwoordiging van bepaalde groepen en

¹ Het gaat om aantal werkzame personen die minimaal 12 uur per week op of vanaf de vestiging werkzaam zijn.

daarmee zijn de uitkomsten representatief zijn voor alle ondernemers in Nederland voor deze kenmerken.

2.3 Leeswijzer

Dit rapport beschrijft in hoofdstuk 3 de stand en perspectief van de economie. Ook de aanpak van het kabinet met betrekking tot de Nederlandse economie komt aan bod. Hoofdstuk 4 beschrijft de verwachtingen en uitdagingen van de organisatie, inclusief thuiswerken. Hoofdstuk 5 behandelt de nieuwe kabinetsplannen voor 2023 en in hoofdstuk 6 staan diverse crisissen centraal. Het rapport begon met een samenvatting.

3 Stand en perspectief van de economie

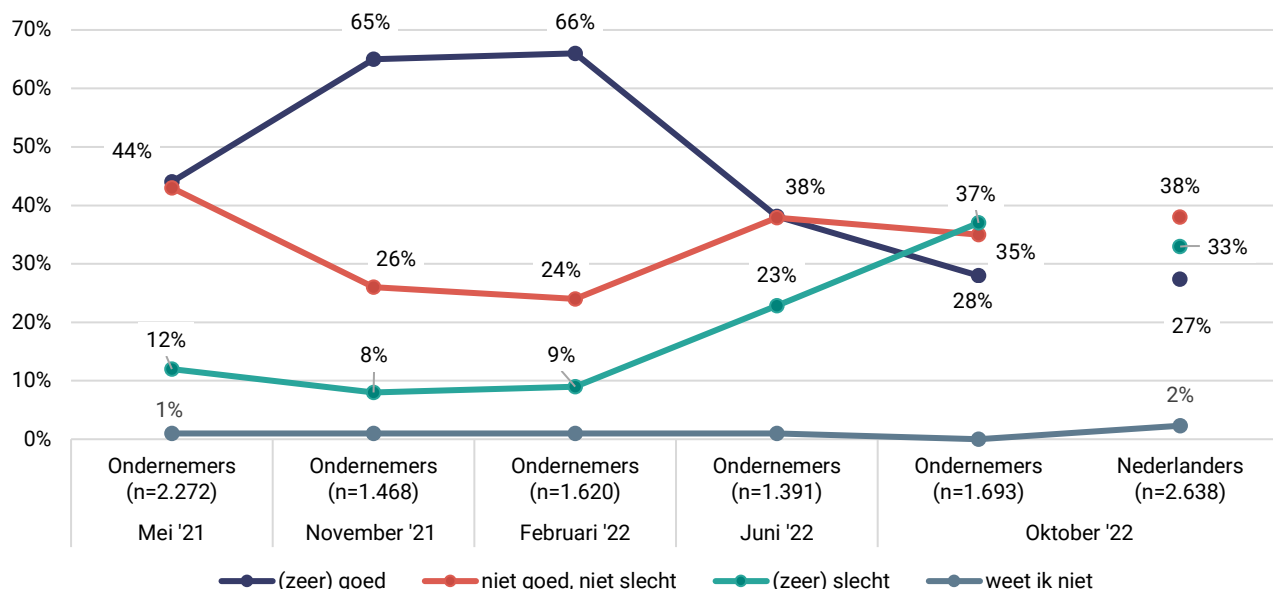
Dit hoofdstuk behandelt het perspectief van ondernemers op de Nederlandse economie. Ook de boodschap die ondernemers voor het kabinet hebben komt aan bod.

3.1 Ondernemers in panel stuk negatiever over economie dan in juni

Waar mogelijk wordt de vergelijking gemaakt met het onderzoek dat in oktober is uitgezet onder werkende Nederlanders. Aan hen is ook gevraagd hoe de Nederlandse economie er in oktober 2022 voor stond.

In oktober zijn ondernemers aanzienlijk minder positief over de economie dan in juni. Ruim een kwart (28%) beoordeelt de economie in oktober als (zeer) goed en ruim een derde (37%) is van mening dat de economische staat van Nederland (zeer) slecht is (Figuur 3.1). Vanaf februari 2022 neemt het aandeel ondernemers dat zegt dat de economie er (zeer) slecht voor staat gestaag toe.

Figuur 3.1 - Hoe staat de Nederlandse economie er volgens u momenteel voor? Met Nederlandse economie bedoelen we: economische ontwikkeling (groei of krimp) en de werkgelegenheid. (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

Ondernemers in de industriële sector vaker positief over economie

In oktober zijn ondernemers die actief zijn in de industrie, bouw en nutsbedrijven het meest positief over de Nederlandse economie: vier op de tien ondernemers beoordelen de economie als (zeer) goed. Ondernemers die actief zijn in de landbouw of visserij zijn het meest negatief: ruim de helft (54%) beoordeelt de economie als (zeer) slecht. In oktober beoordelen ondernemers die zes of meer werknemers in dienst hebben de Nederlandse economie vaker als (zeer) slecht.

Ondernemers konden ook een toelichting geven bij hun antwoord. Enkele voorbeelden staan hier onder. De economie zal:

Figuur 3.2 - U geeft aan dat u denk dat de Nederlandse economie in de komende 12 maanden [antwoord vorige vraag]. Waarom denkt u dat? (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

(Sterk) verbeteren, want:

“Alle bedrijven draaien als een tierelier en wereldwijd gaat het goed.”

“Er zijn voldoende orders en voldoende kansen.”

“Er is een tekort aan personeel en er staat een gigantische hoeveelheid vrachtwagens op de snelwegen.”

“Er is volop werkgelegenheid.”

“Er is weinig werkloosheid.”

“Beperkte staatsschuld, we zijn met z’n allen nog heel erg rijk en welvarend.”

“dat krijg ik mee in de media.”

“Er is genoeg groei.”

Ongeveer gelijk zal blijven, want:

“Aan de ene kant veel onzekerheid en hoge inflatie, aan de andere kant veel vraag naar personeel (goed).”

“Alles wordt duurder, maar het salaris stijgt niet mee.”

“De media geeft een negatiever beeld dan de praktijk.”

De hoge energieprijzen zijn funest voor MKB, de energie industrie en alle leveranciers en afnemers.”

“De oorlog in Oekraïne vraagt zijn tol. Het politieke klimaat in ons land is onvoorspelbaar.”

“De vraag is hoe de inflatie, koopkracht en nutsprijzen zich gaan ontwikkelen. Dat zal de verdere impact op de economie bepalen.”

(Sterk) Verslechteren, want:

“Al 30 jaar neoliberal beleid, wat bestaat uit NIETS doen.”

“Alles is negatief. Klimaat, energie asielzoekers, huizen, inflatie en ga zo maar door.”

“Consumentenvertrouwen daalt, rente stijgt, winsten van bedrijven nemen af en betaalproblemen nemen toe.”

“Enorme overheidsuitgaven, krimpende economie, afnemende koers euro/dollar. Onzekerheid oorlog die nog lang zal aanhouden.”

“De bekende problemen: stikstofcrisis, boerenprotesten, hoge gasprijzen en inflatie.”

“Er worden minder luxe artikelen gekocht.”

“Geopolitieke onzekerheid heeft impact op de economie.”

“Gezinnen moeten besparen, dit vloeit door in de gehele economie.”

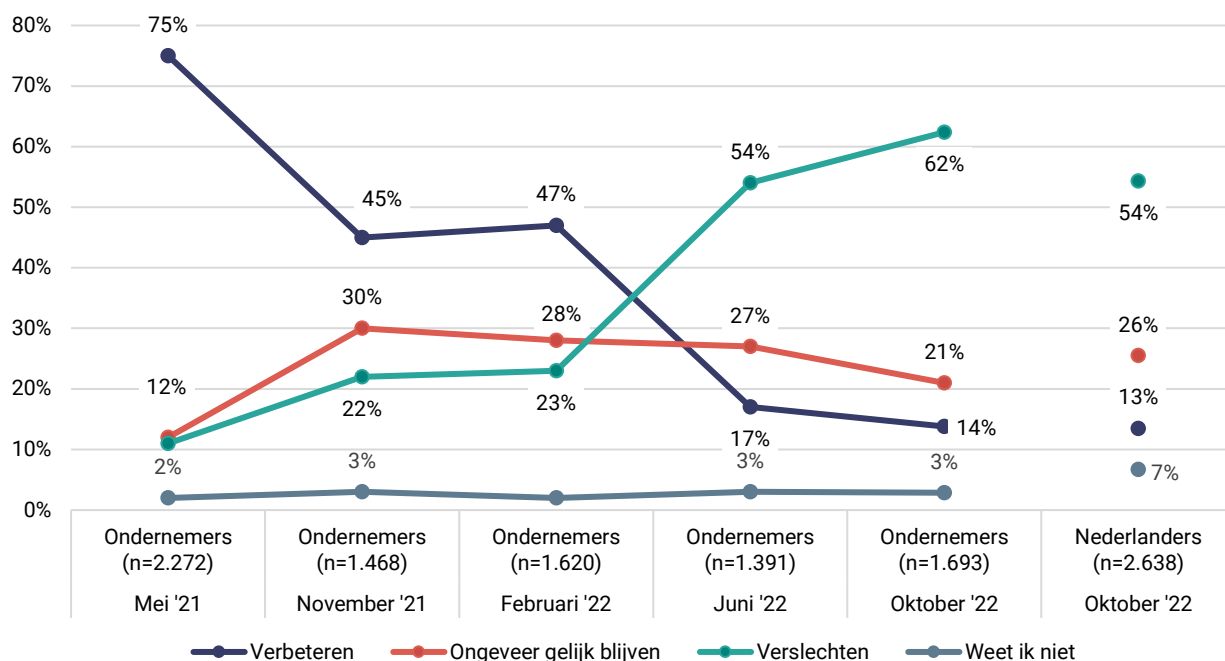
3.2 Zes op tien ondernemers verwachten verslechtering in economie

Vervolgens is aan de ondernemers en Nederlanders gevraagd hoe ze verwachten dat de Nederlandse economie zich in de komende 12 maanden zal ontwikkelen. Dit betreft de periode tussen oktober 2022 en oktober 2023.

Een zevende van de ondernemers (14%) verwacht dat de economie zal verbeteren (Figuur 3.3). Een vijfde (21%) zegt weinig economisch verandering te verwachten. Zes op de tien ondernemers (62%) zeggen dat de economie de komende 12 maanden zal verslechteren. Nederlandse burgers zijn iets positiever gestemd over de economische vooruitzichten.

Deze resultaten sluiten aan bij een recente bevinding van het CBS over het consumentenvertrouwen in oktober². Zo waren het consumentenvertrouwen en de economische verwachtingen van de afgelopen en de komende twaalf maanden nog nooit zo laag. In voorgaande maanden waren de ondernemers positiever over de economie van dat moment dan nu.

Figuur 3.3 - Hoe verwacht u dat de Nederlandse economie zich in de komende 12 maanden gaat ontwikkelen? (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

De (gezamenlijke) positieve verwachtingen die de ondernemers in februari hadden, zijn in de acht maanden tussen februari en oktober niet uitgekomen (Figuur 3.1 en 3.3).

De verwachtingen voor de komende 12 maanden zijn nog minder positief dan in juni.

In oktober 2022 geven ondernemers die in de landbouw of visserij actief zijn significant vaker aan dat ze verwachten dat de Nederlandse economie zich sterk zal verslechteren. Net als in juni zijn ondernemers die actief zijn in de landbouw en visserij het meest negatief.

² <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/42/consumentenvertrouwen-verandert-niet>

Daarnaast konden ondernemers het kabinet ook een boodschap meegeven. Enkele voorbeelden:

Figuur 3.4 - Welke boodschap zou u als ondernemer/werkgever het kabinet willen meegeven? (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

Algemene ontevredenheid

“Aftreden en nieuwe verkiezingen laten houden.”

“ACTIE! Niet praten maar DOEN!”

“Alderter, sneller en praktijkgericht handelen; kom achter dat bureau vandaan.”

“Opstappen en stel een zakenkabinet als interim regering aan. Laat die over een jaar nieuwe verkiezingen uitschrijven.”

Belastingen

“Belasting verlaging op alles invoeren.”

“Belast de sterkste schouders meer.”

“Belasting verhogen voor MKB, omdat hun gigantische winst volkomen absurd is.”

“Belastingverlaging op energie. Neem meer en vroeger contact op met deskundigheid vanuit de ondernemers.”

Investeringsen

“Blijf investeren en ga vooral niet bezuinigen.”

“Blijf ondernemers financieel helpen.”

“Investeer in de lange termijn en energie onafhankelijk worden.”

Bedrijven

“Neem essentiële bedrijven onder de loep. Hoeveel winst maken bijvoorbeeld de supermarkten, zorgverzekeraars, energiebedrijven, banken, scholen? Wordt er misbruik gemaakt van de situatie (alles wordt duurder) én dalen de prijzen dadelijk wel als alles weer normaal is?”

“MKB is de draaiende motor van Nederland, ipv lasten verzwarend, denk mee. Anders blijft er niets over.”

Oekraïne

“Stop met die onzinnige oorlog in Oekraïne en stop met die asielzoekers hier naar Nederland toe te halen.

De asielzoekers zijn er alleen maar voor om hier de lonen te drukken!”

“Direct aandringen op een wapenstilstand in Oekraïne.”

Energie

“Zet in op kernenergie, z.s.m. stabiele energieprijzen.”

“Zorg dat energievoorziening gewaarborgd wordt, vergroot capaciteit.”

Inflatie

“Doe mee met Europese acties ter bestrijding van de inflatie en ondersteuning van de Europese inwoners en bedrijven in plaats van vasthouden aan je heilige huisjes..”

“Beperk de inflatie, treed op tegen de bedrijven die misbruik maken van de ontwikkelingen door afspraken eenzijdig aan te passen.”

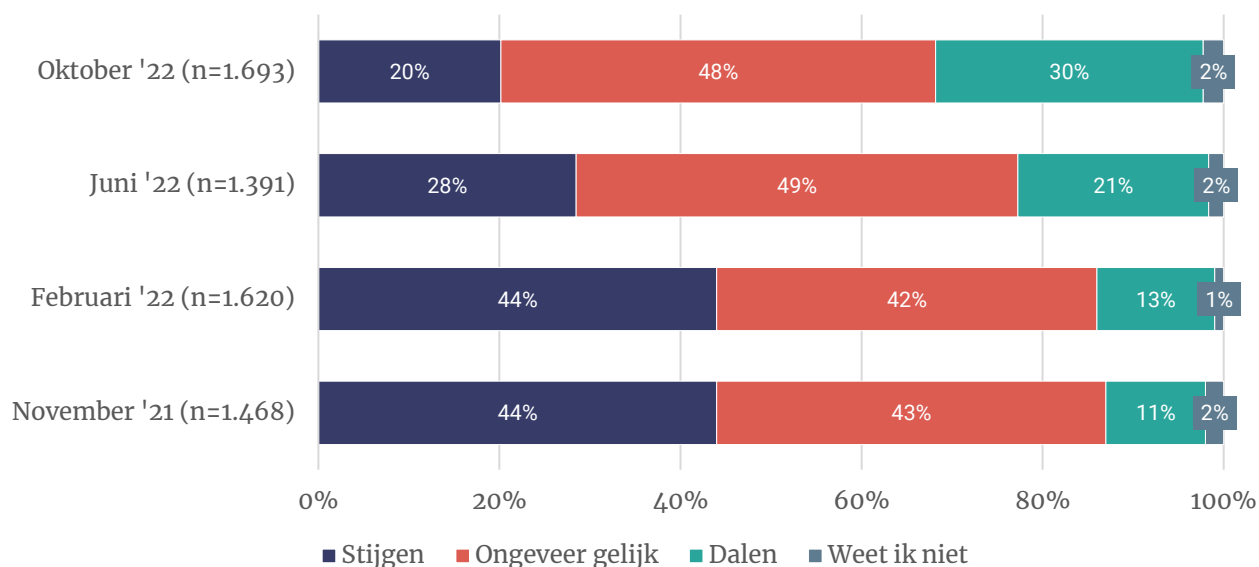
4 Verwachtingen en uitdagingen organisaties

In dit hoofdstuk komen de verwachtingen en uitdagingen voor de ondernemers aan bod. Ook behandelt dit hoofdstuk de grootste uitdaging(en), de toekomst van de onderneming/organisatie en welk deel van de gewerkte uren in een gemiddelde week vanuit huis gewerkt worden.

4.1 Een derde ondernemers verwacht daling in omzet

Aan ondernemers is gevraagd wat hun verwachtingen zijn over de omzet voor de komende 12 maanden, in vergelijking met de vorige 12 maanden. Voor ondernemers zonder winstoogmerk is gevraagd naar de te werken uren. Een vijfde van de ondernemers (20%) verwacht dat de omzet zal stijgen en de helft (48%) verwacht dat de omzet gelijk zal blijven (Figuur 4.1). Drie op de tien (30%) denken dat hun omzet zal dalen. Men is minder positief over de verwachte omzetontwikkeling dan eerder dit jaar.

Figuur 4.1 - Wat zijn uw verwachtingen over uw omzet (of indien geen winstoogmerk: de te werken uren) voor de komende 12 maanden, in vergelijking met de vorige 12 maanden? (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

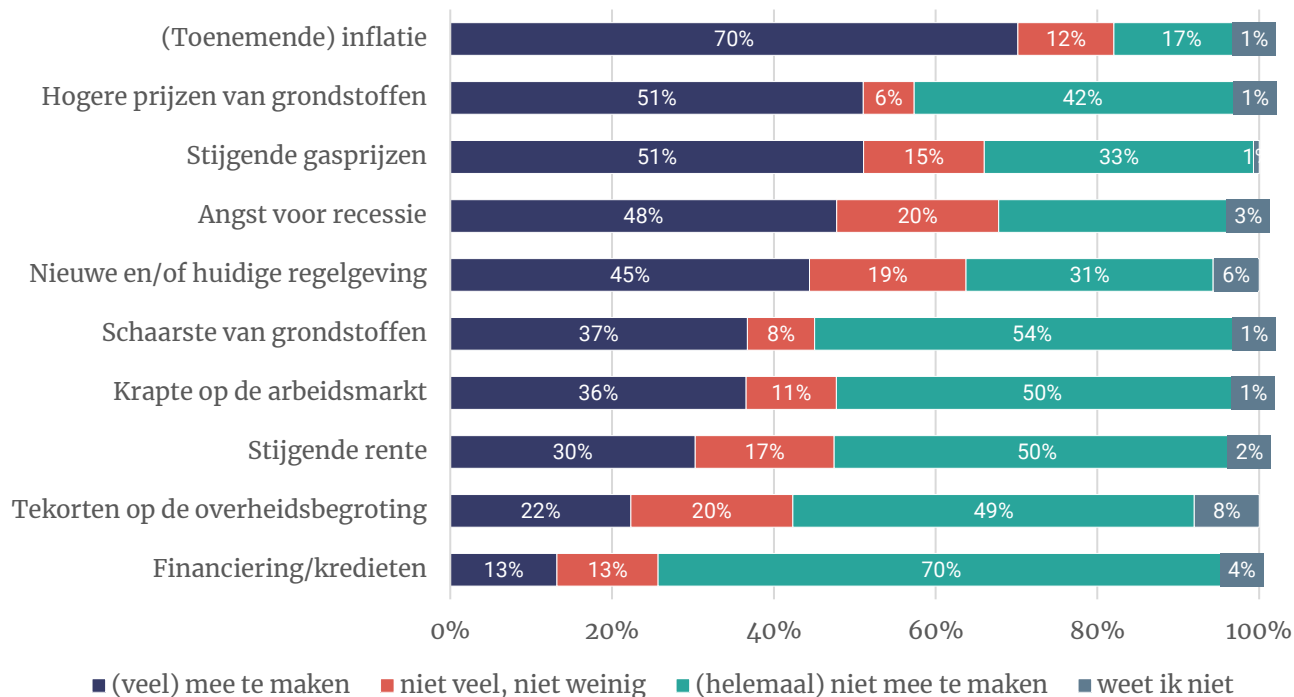
Ondernemers die actief zijn in de landbouw en visserij verwachten vaker dan gemiddeld dat de omzet in de komende 12 maanden gaat stijgen. In de industrie en financiële sector verwachten ondernemers vaker dat hun omzet ongeveer gelijk zal blijven.

In oktober verwachten ondernemers die actief zijn in de handel, logistiek en horeca vaker dan gemiddeld een daling.

4.2 Zeven op tien ondernemingen hebben te maken met inflatie

Sinds het eerste kwartaal van 2022 zijn de inflatie en prijs van grondstoffen toegenomen. Aan de ondernemers is daarom gevraagd in welke mate ze te maken hebben met verschillende (economische) uitdagingen. Zeven op de tien ondernemers (70%) geven aan dat hun onderneming een uitdaging heeft in de (toenemende) inflatie (Figuur 4.2). De helft van de ondernemers heeft te maken met hogere prijzen van grondstoffen (51%), stijgende gasprijzen (51%) en is angstig voor een recessie (48%).

Figuur 4.2 – In welke mate heeft uw onderneming te maken met de volgende uitdagingen? (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

Ruim 660 ondernemers gaven aan een andere uitdaging te hebben. Ze konden hier ook een toelichting bij geven. Vaak genoemde onderwerpen zijn:

- (daling van) consumentenvertrouwen;
- coronamaatregelen en -nasleep;
- bezuinigingen;
- boerendiscussies en – protesten;
- recessie;
- de energietransitie;
- vinden van (nieuwe) financieringsmogelijkheden;
- algemene onzekerheid;
- stikstofmaatregelen;
- hoe de banken met de komende crisis(sen) omgaan;
- personeel (stabiel houden van personeel/formatie, niet kunnen komen aan geschikt personeel);
- inflatie (stijging van prijzen en rentestand);
- oorlogssituatie Oekraïne (onzekerheid en de gevolgen hiervan);
- acquisitie (werving van klanten/opdrachtgevers, het vinden van nieuwe klussen);

- afname in koopkracht;
- transport/brandstofprijzen (transportkosten internationaal transport, ontwikkeling van brandstoffen en de brandstofprijzen);
- milieu (minder mogelijkheden om te ondernemen door milieueisen);
- klimaatverandering en -hysterie;
- omzet (groei van/genereren van omzet);
- behouden huidige situatie (behouden van klanten), en
- leveringsproblemen.

Ondernemers konden een toelichting geven bij hun grootste uitdagingen:

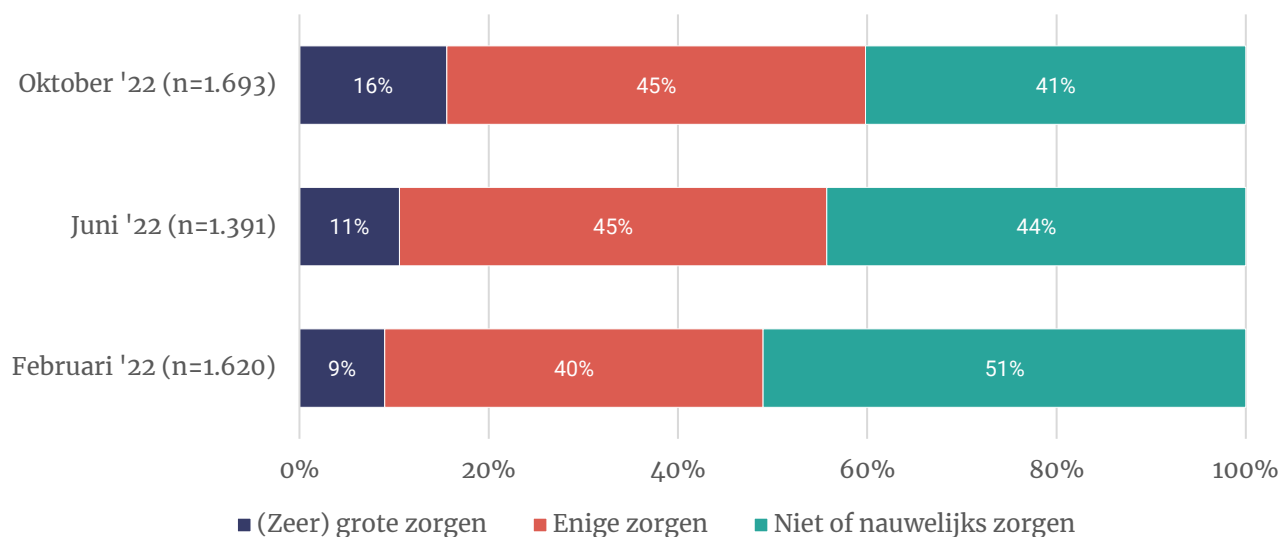
- nieuwe coronamaatregelen en nasleep van oudere maatregelen;
- veranderende regelgeving;
- de arbeidsmarkt;
- energie (hoge elektra- en gasprijzen);
- klanten (acquisitie en behoud van huidige klanten);
- grondstoffen (door schaarste kan productie niet op maximaal, prijs zal ook blijven stijgen);
- inflatie (diverse gevolgen zoals prijsstijgingen);
- huisvesting (vooral in de Randstad zou er weinig ruimte voor bedrijven zijn);
- productie (vraag blijft moeilijk te voldoen door beperkte grondstoffen en leiden tot productie achterstanden ook lange levertijden door lange aanvoer van materialen en weinig voorraad);
- (bedrijfs)huisvesting (ondernemers in de Randstad missen ruimte voor huisvesting) en;
- personeel (behouden van personeel, zoeken van nieuw vakgericht personeel).

4.3 Een op de zes ondernemers maakt zich grote zorgen over toekomst

Aan de ondernemers is gevraagd of ze zich zorgen maken over de toekomst van hun onderneming of organisatie. Zestien procent maakt zich (zeer) grote zorgen en bijna de helft (45%) heeft enige zorgen (Figuur 4.4). Vier op de tien (41%) maken zich niet of nauwelijks zorgen over de toekomst.

Figuur 4.3 - Als u kijkt naar de volgende 12 maanden, in hoeverre maakt u zich zorgen dan zorgen over de toekomst van uw onderneming/organisatie? (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

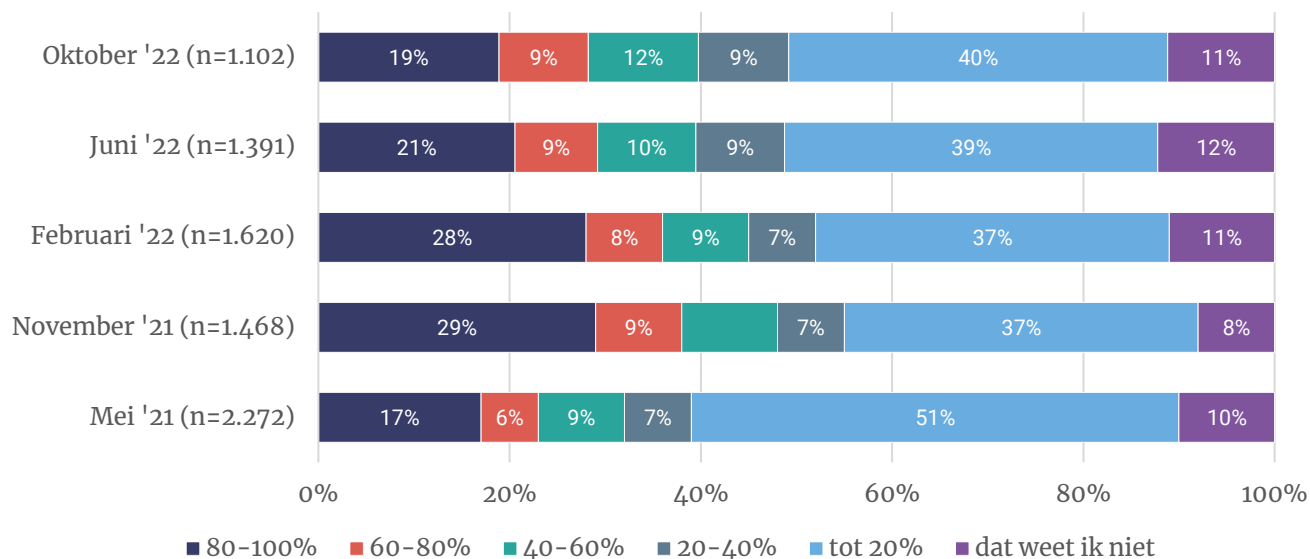
Net als in juni maken ondernemers die actief zijn in de landbouw of visserij maken zich vaker (zeer) grote zorgen over de toekomst van hun onderneming. Hetzelfde geldt voor ondernemers in de handel, logistiek en horeca. Ondernemers die actief zijn in de financiële en zakelijke dienstverlening maken zich vaker niet of nauwelijks zorgen. Zzp'ers maken zich vaker niet of nauwelijks zorgen over de toekomst van hun onderneming. Dit sluit aan bij eerdere metingen in 2022.

Een op de vijf bedrijven werkt (haast) volledig vanuit huis

Tijdens de coronaperiode werd – waar mogelijk – vanuit huis werken steeds meer de norm. Ook na de lockdowns³ bleef thuiswerken populair. Sinds juni is het aandeel ondernemers dat (bijna) volledig thuiswerkt afgenomen. In oktober werkt ruim een vijfde (19%) van de bedrijven bijna volledig (80 tot 100%) vanuit huis (Figuur 4.5). Bij vier op de tien ondernemers (40%) werd weinig (0 tot 20%) vanuit huis gewerkt.

Een kleine 600 ondernemers hebben geen personeel in dienst en zijn hier buiten beeld gelaten.

Figuur 4.4 - Welk deel van de gewerkte uren in een gemiddelde week werken de mensen in uw organisatie momenteel vanuit huis? (n=1.102, ondernemers in oktober die personeel in dienst hebben)

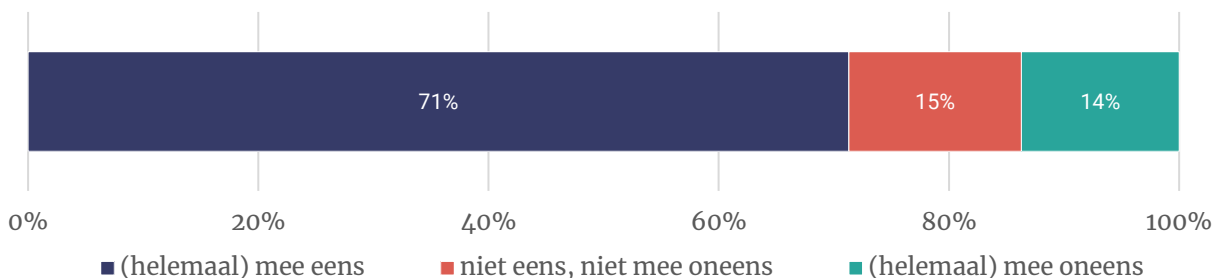
³ Het kabinet voerde in januari '21 een avondklok en een lockdown in. In november '21 kwam de avondlockdown weer terug. In maart '22 vervallen de laatste maatregelen. Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdlijn/2021>

5 Nieuwe kabinetsplannen voor 2023

5.1 Meerderheid ondernemers eens met verhoging minimumloon

Tijdens Prinsjesdag werden de nieuwe kabinetsplannen voor 2023 gepresenteerd. Eén van die nieuwe maatregelen is de wettelijke verhoging van het minimumloon met ruim 10 procent per 1 januari 2023. Zeven op de tien ondernemers (71%) zijn het (helemaal) eens met deze beslissing (Figuur 5.1). Een zevende (14%) is het hier (helemaal) mee oneens.

Figuur 5.1 - Per 1 januari 2023 verhoogt het kabinet het wettelijk minimumloon met ruim 10 procent. In hoeverre bent u het eens met deze beslissing? (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

Figuur 5.2 - Kunt u uw keuze kort toelichten? (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

(Helemaal) mee eens, want...

“Als je mensen aan het werk wilt krijgen, moet je ze meer betalen”

“De lonen moeten meestijgen met de inflatie.”

“De minimum verdiemers verdienen momenteel te weinig.”

“Het verschil tussen arm en rijk is te groot!”

Niet eens, niet mee oneens, want...

“Het verhogen van de lonen brengen andere risico's met zich mee. ”

“Wij hebben geen personeel.”

“Het heeft op mij geen invloed en het mag maar een klein effect hebben op de economie.”

(Helemaal) mee oneens, want...

“De verhoging van de lonen leidt weer tot inflatie i.v.m. het doorberekenen van deze kosten. Per saldo schieten we er weinig mee op.”

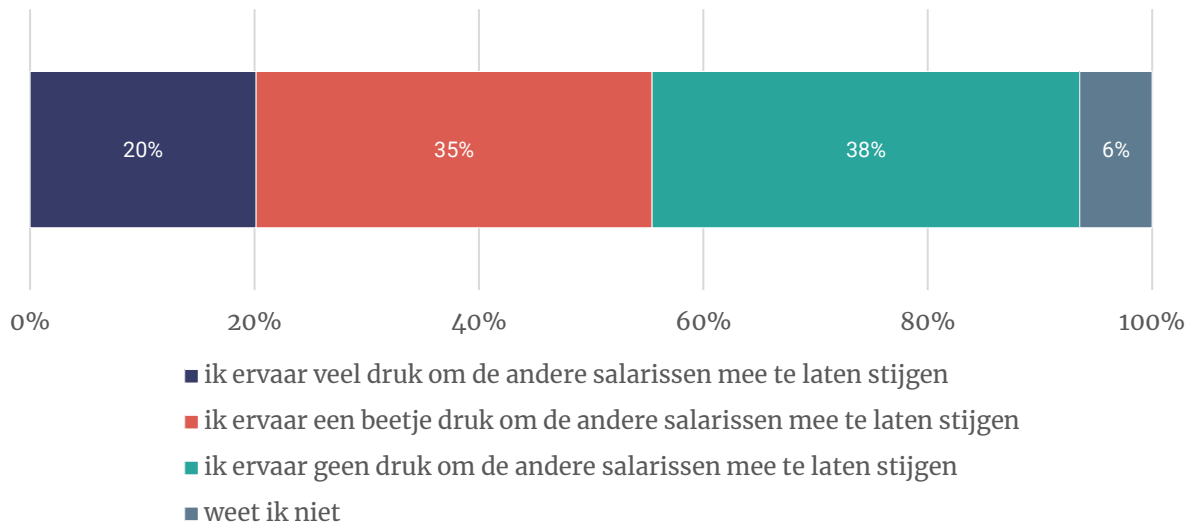
“Deze lasten komen volledig terecht op de schouders van de bedrijven. En die hebben het al zwaar.”

“Ik zou graag mijn personeel 10% meer loon willen geven, maar ik krijg niet meer geld voor mijn diensten dus daar loopt het scheef.”

Ruim een derde ondernemers die salarissen kunnen laten stijgen ervaren geen druk

Aan de ondernemers is vervolgens gevraagd of ze zich genooddaakt voelen om de overige salarissen ook te verhogen. Een vijfde (20%) van de ondernemers ervaart veel druk om de andere salarissen mee te laten stijgen met de hogere minimumlonen (Figuur 5.3). Ruim een derde (38%) zegt geen druk te ervaren.

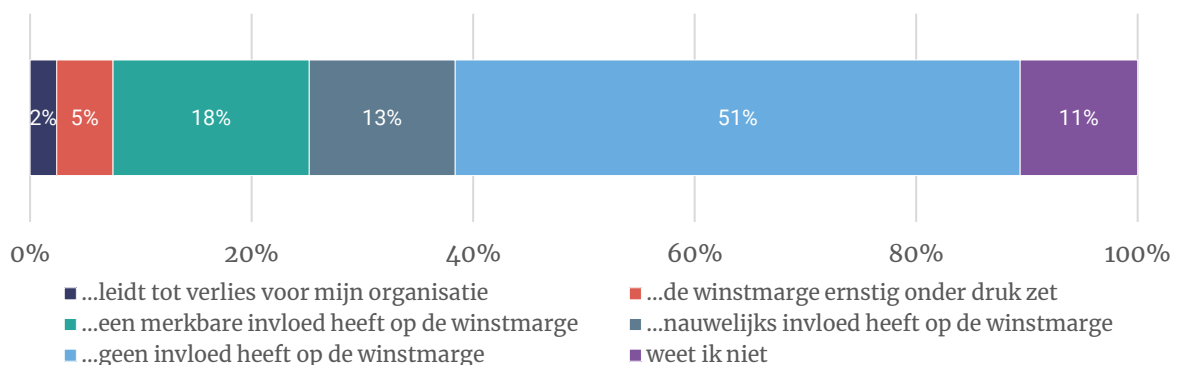
Figuur 5.3 - In welke mate voelt u zich door de hogere minimumlonen genooddaakt om de overige salarissen ook te verhogen? (n=635, ondernemers die de mogelijkheid hebben om de salarissen mee te laten stijgen)

5.2 Stijging minimumloon heeft meestal geen invloed op de winstmarge

Bij een kleine groep ondernemers (2%) leidt de stijging van het minimumloon tot verlies (Figuur 5.4). Voor vijf procent zet het de winstmarge ernstig onder druk en voor een vijfde (18%) heeft het een merkbare invloed. De helft (51%) van de ondernemers ervaart geen invloed van de loonstijging op de winstmarge.

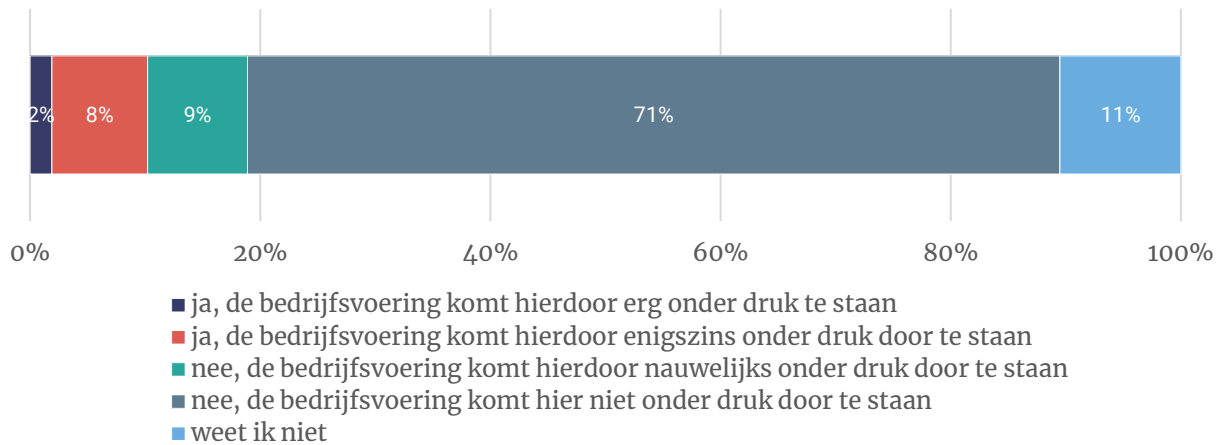
Figuur 5.4 - In welke mate verwacht u dat de winstmarge van uw onderneming door de stijging van het minimumloon onder druk komt te staan? Ik verwacht dat de stijging van het minimumloon... (n=1.501, alleen ondernemers met een winstoogmerk)

Bij meeste organisaties zonder winstoogmerk komt bedrijfsvoering niet onder druk te staan

Aan ondernemers die bij organisaties zonder winstoogmerk werken werd een vraag over de bedrijfsvoering voorgelegd. Ook hier geeft een kleine groep ondernemers aan dat de bedrijfsvoering erg (2%) of enigszins (8%) onder de druk komt te staan. (Figuur 5.5) Voor zeven op de tien ondernemers (71%) komt de bedrijfsvoering niet onder druk te staan.

Figuur 5.5 - In hoeverre staat een gezonde bedrijfsvoering bij uw organisatie onder druk door de stijging van het minimumloon? (n=192, ondernemers zonder winstoogmerk)

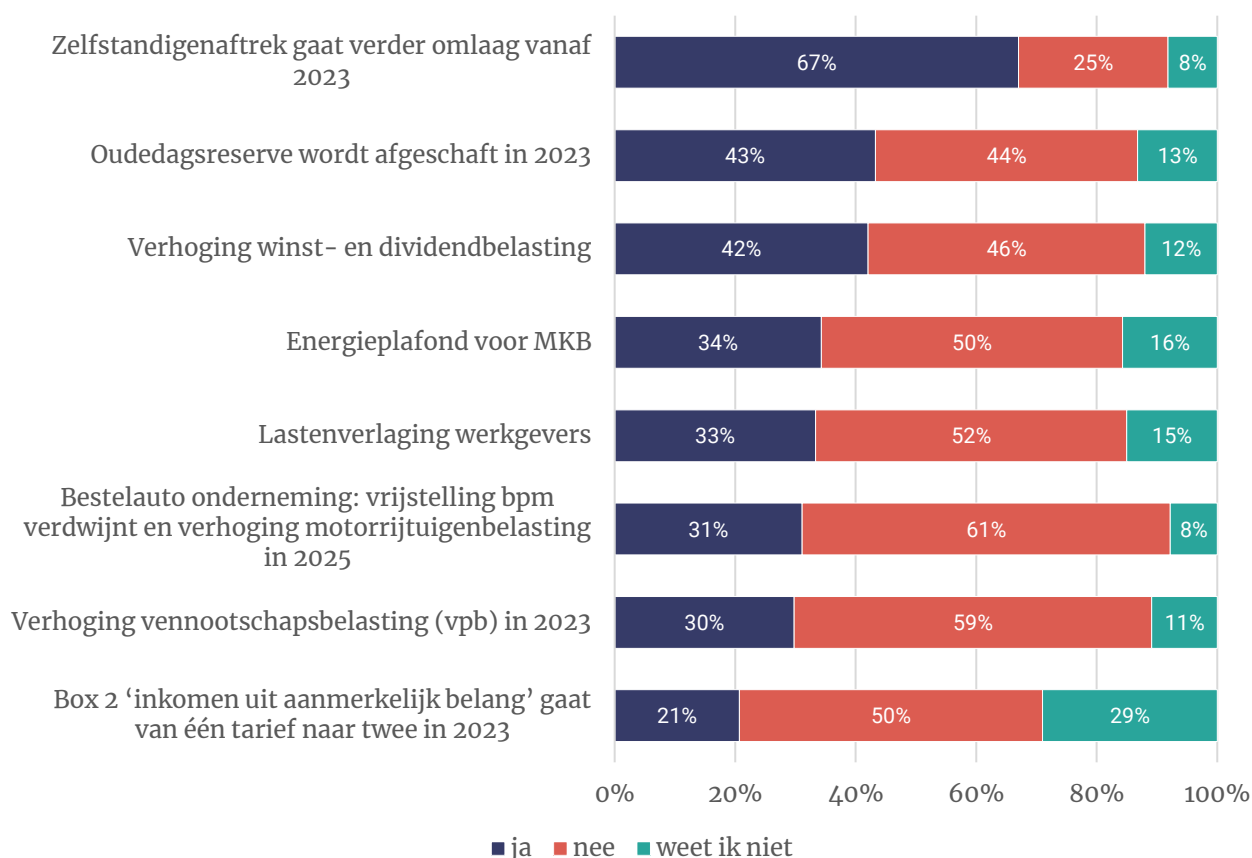

5.3 Meerderheid ondernemers heeft te maken met verlaging zelfstandigenaftrek

Tot slot werden de ondernemers twee vragen over de fiscale maatregelen voorgelegd. De eerste vraag ging over de mate waarin men hier mee te maken heeft. Twee derde van de ondernemers (67%) geeft aan met de verlaging van de zelfstandigenaftrek hen raakt (Figuur 5.6).

Vier op de tien ondernemers hebben met de afschaffing van de oudedagsreserve (43%) en de verhoging van de winst- en dividendbelasting (42%) te maken. Een vijfde (21%) zegt dat de verdubbeling van de tarieven van Box 2 hen raakt.

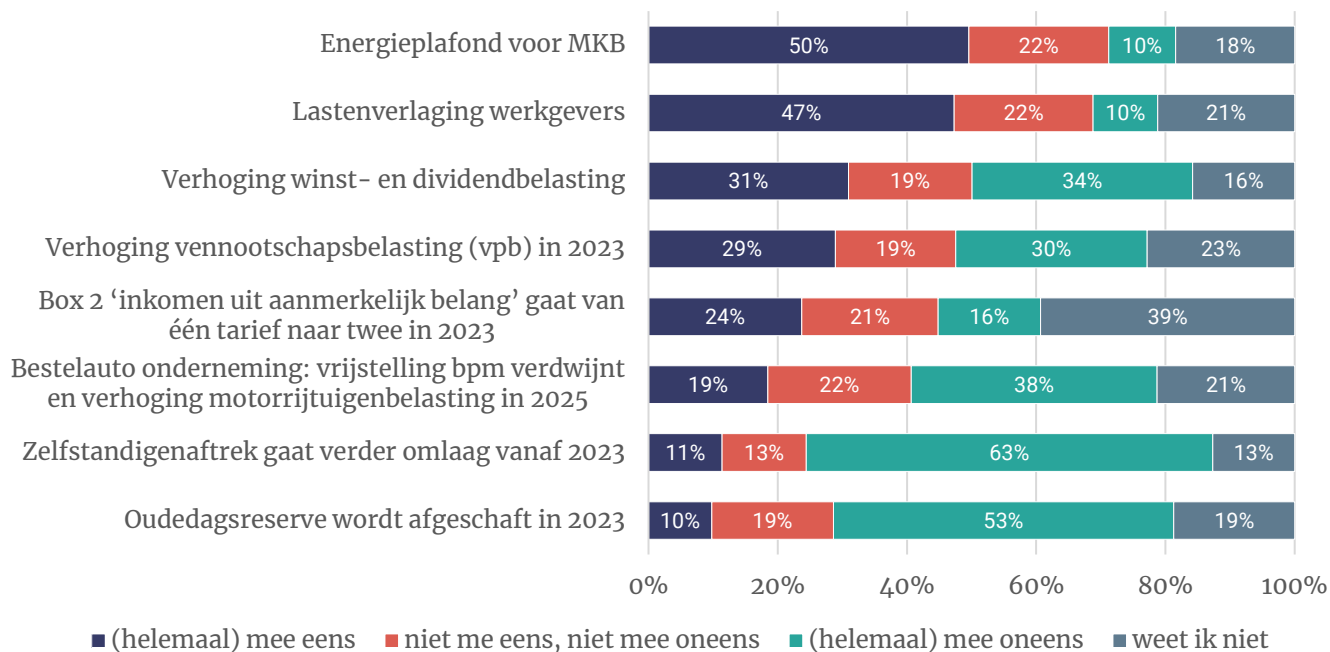
Figuur 5.6 - Per 1 januari 2023 voert het kabinet een aantal fiscale maatregelen in. In welke mate krijgt u daar mee te maken? (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

Helpt ondernemers eens met energieplafond voor MKB

Vervolgens is gevraagd in hoeverre men het met deze maatregelen eens is. De helft van de ondernemers (50%) is het (helemaal) eens met een energieplafond voor het MKB (Figuur 5.7). De minst populaire maatregel is het verder afbouwen van de zelfstandigenaftrek in 2023. Hier zijn ruim zes van de tien ondernemers (63%) het (helemaal) mee oneens.

Figuur 5.7 - In hoeverre bent u het eens met deze maatregelen? (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

6 Crisisdossiers

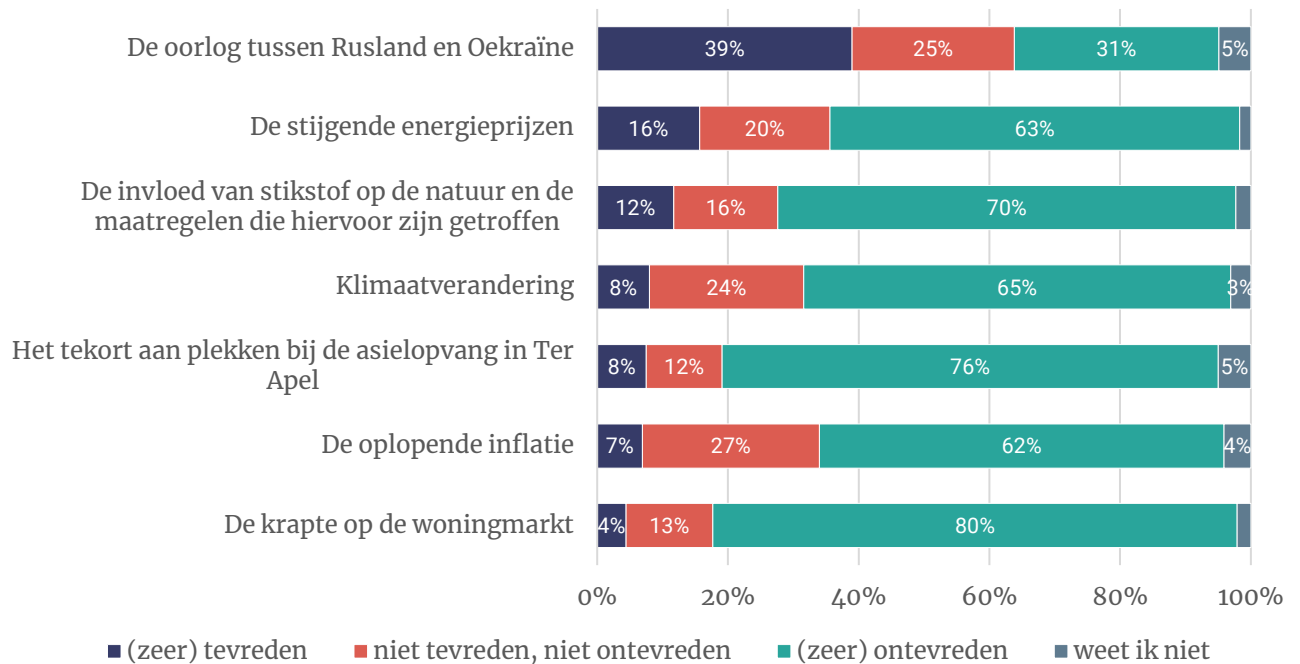
Het laatste onderwerp van de vragenlijst ging over crisissen en wat ondernemers als crisis beschouwde.

6.1 Ondernemers meest tevreden met aanpak kabinet rondom Oekraïne

Allereerst werd aan ondernemers gevraagd in hoeverre ze tevreden waren over de manier waarop het kabinet omgaat met verschillende situaties.

Het meest tevreden waren ondernemers over manier waarop het kabinet de oorlog tussen Rusland en Oekraïne aanpakt. Vier op de tien ondernemers (39%) zijn hier (zeer) tevreden over (Figuur 6.1). Over de aanpak van de krapte op de woningmarkt zijn ondernemers het minst tevreden. Vier op de vijf (80%) ondernemers zegt hier (zeer) ontevreden mee te zijn.

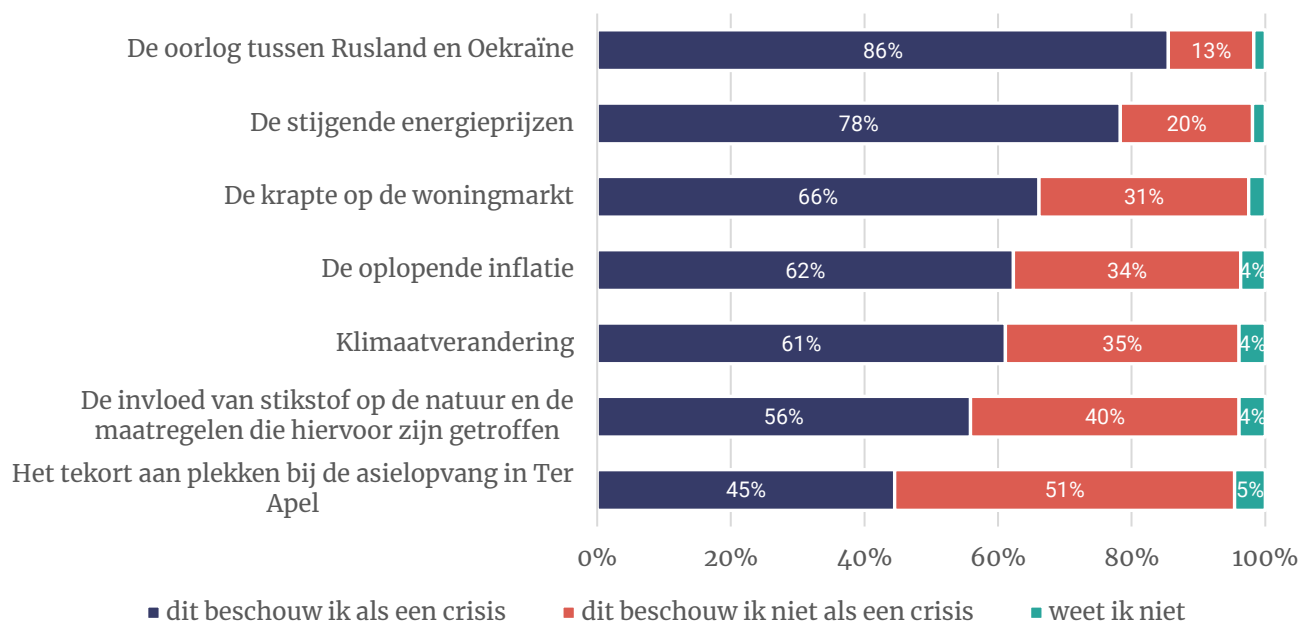
Figuur 6.1 - Bent u tevreden of ontevreden over de manier waarop het kabinet omgaat met de volgende situaties? (n=1.693, alle ondernemers in oktober)

Bijna alle ondernemers beschouwen Rusland-Oekraïne situatie als crisis

Hierna is gevraagd in hoeverre ze de volgende zaken wel of niet als crisis beschouwt. Over de oorlog tussen Rusland en Oekraïne zijn bijna alle ondernemers het eensgezind: ruim vier op de vijf ondernemers (86%) beschouwen dit als een crisis (Figuur 6.2). Dertien procent is het daar niet mee eens. Over het stikstofvraagstuk zijn ondernemers meer verdeeld. Ruim de helft (56%) ziet dit als crisis, maar vier op de tien (40%) vinden dat niet. Ook over het tekort aan plekken bij de asielopvang in Ter Apel als crisis is men verdeeld (51% vindt dit niet, 45% wel).

Figuur 6.2 - Beschouwt u de volgende zaken wel of niet als crisis?

Bijlage: Vragenlijst

Hartelijk welkom bij deze derde periodieke peiling in het I&O Ondernemerspanel. Dit is de laatste peiling van 2022. We willen graag weten hoe u aankijkt tegen de economie en de verwachtingen en uitdagingen van uw bedrijf of instelling. Ook willen we u vragen wat u vindt van de nieuwe kabinetsplannen voor 2023 en wat u als een crisis beschouwt.

Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 5 à 7 minuten. Uw antwoorden behandelen we volledig vertrouwelijk. De resultaten zijn niet naar u of uw organisatie te herleiden.

(N.B. onderzoek wordt online uitgevoerd)

Blok I Stand en perspectief van de economie

- 1. Hoe staat de economie er volgens u momenteel voor?** (Met Nederlandse economie bedoelen we: economische ontwikkeling (groei of krimp) en de werkgelegenheid)

ÉÉN ANTWOORD MOGELIJK

- Zeer goed
- Tamelijk goed
- Niet goed maar ook niet slecht
- Tamelijk slecht
- Zeer slecht
- Weet ik niet

- 2. Waarom staat de Nederlandse economie er volgens u momenteel [antwoord bij vraag 1, niet verplicht] voor?**

- 3. Hoe verwacht u dat de Nederlandse economie zich in de komende 12 maanden zal ontwikkelen?**

De Nederlandse economie zal...:

- Zich sterk verbeteren
- Zich enigszins verbeteren
- Ongeveer gelijk blijven
- Zich enigszins verslechteren
- Zich sterk verslechteren
- Weet ik niet

4. **Waarom denkt u dat de Nederlandse economie zich in de komende 12 maanden [antwoord bij vraag 3, niet verplicht]?**

5. **Welke boodschap zou u als ondernemer/werkgever het nieuwe kabinet willen meegeven?**

Blok II Verwachtingen en uitdagingen organisatie

- 6a. **Wat zijn de verwachtingen van uw organisatie over uw omzet voor de komende 12 maanden, in vergelijking met de vorige 12 maanden? Mijn omzet zal...**

DEZE VRAAG IS VOOR SECTOR 1-4

- Fors stijgen
- Enigszins stijgen
- Ongeveer gelijk blijven
- Enigszins dalen
- Fors dalen
- Weet ik niet

- 6b. **Wat zijn de verwachtingen van uw organisatie over het aantal gewerkte uren binnen uw organisatie voor de komende 12 maanden, in vergelijking met de vorige 12 maanden? Mijn omzet zal...**

DEZE VRAAG IS VOOR SECTOR 5

- Fors stijgen
- Enigszins stijgen
- Ongeveer gelijk blijven
- Enigszins dalen
- Fors dalen
- Weet ik niet

6c. Wat zijn uw verwachtingen over uw winst voor de komende 12 maanden, in vergelijking met de vorige 12 maanden?

DEZE VRAAG IS VOOR SECTOR 1-4

- Fors stijgen
- Enigszins stijgen
- Ongeveer gelijk blijven
- Enigszins dalen
- Fors dalen
- Weet ik niet

7a. In welke mate heeft u onderneming te maken met de volgende uitdagingen?

	Veel mee te maken	Af en toe mee te maken	Niet veel, niet weinig mee te maken	Weinig mee te maken	Helemaal niet mee te maken	Weet ik niet
A. Schaarste van grondstoffen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
B. Hogere prijzen van grondstoffen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
C. Stijgende gasprijzen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
D. (Bedrijfs)huisvesting	☐	☐	☐	☐	☐	☐
E. Financiering/kredieten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
F. (Toenemende) inflatie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
G. Krapte op de arbeidsmarkt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
H. Angst voor recessie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
I. Stijgende rente	☐	☐	☐	☐	☐	☐
J. Tekorten op de overheidsbegroting	☐	☐	☐	☐	☐	☐
K. Nieuwe en/of huidige regelgeving	☐	☐	☐	☐	☐	☐
L. Anders, namelijk [Invulveld]						

7b. Kunt u uw grootste uitdaging(en) kort toelichten?

8. Als u kijkt naar de volgende 12 maanden, in hoeverre maakt u zich dan zorgen over de toekomst van uw onderneming/organisatie?

Deze vraag is niet voor ZZP'ers

- Zeer grote zorgen
- Grote zorgen
- Enige zorgen
- Niet of nauwelijks zorgen

9. Welk deel van de gewerkte uren in een gemiddelde week werken uw medewerkers momenteel vanuit huis?

INDIEN U DIT NIET EXACT WEET, PROBEER DAN EEN INSCHATTING TE MAKEN

- 80-100%
- 60-80%
- 40-60%
- 20-40%
- tot 20%
- dat weet ik niet
- Ik heb geen personeel in dienst

Blok III Nieuwe kabinetsplannen voor 2023

10a. Per 1 januari 2023 verhoogt het kabinet het wettelijk minimumloon met ruim 10 procent.

In hoeverre bent u het eens met deze beslissing?

- Helemaal mee eens
- Meer eens dan oneens
- Niet eens, niet mee oneens
- Meer oneens dan eens
- Helemaal mee oneens

10b. Kunt u uw keuze kort toelichten?

11. In welke mate voelt u zich door de hogere minimumlonen genoodzaakt om de overige salarissen ook te verhogen?

- Ik ervaar veel druk om de andere salarissen mee te laten stijgen
- Ik ervaar een beetje druk om de andere salarissen mee te laten stijgen
- Ik ervaar geen druk om de andere salarissen mee te laten stijgen
- Weet ik niet
- Niet van toepassing binnen mijn organisatie

12a. In welke mate verwacht u dat de winstmarge van uw onderneming door de stijging van het minimumloon onder druk komt te staan? Ik verwacht dat de stijging van het minimumloon..

Deze vraag is voor Sector 1-4

- ... leidt tot verlies voor mijn organisatie
- ... de winstmarge ernstig onder druk zet
- ... een merkbare invloed heeft op de winstmarge
- ... nauwelijks invloed heeft op de winstmarge
- ... geen invloed heeft op de winstmarge
- Weet ik niet

12b. In hoeverre staat een gezonde bedrijfsvoering bij uw organisatie onder druk door de stijging van het minimumloon?

Deze vraag is voor Sector 5

- Ja, de bedrijfsvoering komt hierdoor erg onder druk te staan
- Ja, de bedrijfsvoering komt hierdoor enigszins onder druk te staan
- Nee, de bedrijfsvoering komt hierdoor nauwelijks onder druk te staan
- Nee, de bedrijfsvoering komt hierdoor niet onder druk te staan
- Weet ik niet

13. Per 1 januari 2023 voert het kabinet een aantal fiscale maatregelen in. In welke mate krijgt u daar als ondernemer mee te maken?

	Ja	Nee	Weet ik niet
A. Box 2 'inkomen uit aanmerkelijk belang' gaat van één tarief naar twee in 2023	☐	☐	☐
B. Verhoging vennootschapsbelasting (vpb) in 2023	☐	☐	☐
C. Zelfstandigenaftrek gaat verder omlaag vanaf 2023	☐	☐	☐
D. Bestelauto onderneming: vrijstelling bpm verdwijnt en verhoging motorrijtuigenbelasting in 2025	☐	☐	☐
E. Oudedagsreserve wordt afgeschaft in 2023	☐	☐	☐
F. Lastenverlaging werkgevers	☐	☐	☐
G. Verhoging winst- en dividendbelasting	☐	☐	☐
H. Energieplafond voor MKB	☐	☐	☐

14. In hoeverre bent u het eens met deze maatregelen?

	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet ik niet
A. Box 2 'inkomen uit aanmerkelijk belang' gaat van één tarief naar twee in 2023	☐	☐	☐	☐	☐	☐
B. Verhoging vennootschapsbelasting (vpb) in 2023	☐	☐	☐	☐	☐	☐
C. Zelfstandigenaftrek gaat verder omlaag vanaf 2023	☐	☐	☐	☐	☐	☐
D. Bestelauto onderneming: vrijstelling bpm verdwijnt en verhoging motorrijtuigenbelasting in 2025	☐	☐	☐	☐	☐	☐
E. Oudedagsreserve wordt afgeschaft in 2023	☐	☐	☐	☐	☐	☐
F. Lastenverlaging werkgevers	☐	☐	☐	☐	☐	☐
G. Verhoging winst- en dividendbelasting	☐	☐	☐	☐	☐	☐

H. Energieplafond voor MKB

Blok IV Crisis

15. Bent u tevreden of ontevreden over de manier waarop het kabinet omgaat met de volgende situaties?

	Zeer tevreden	Tevreden	Niet tevreden, niet ontevreden	Ontevreden	Zeer ontevreden	Weet ik niet
Het tekort aan plekken bij de asielopvang in Ter Apel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De oorlog tussen Rusland en Oekraïne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De krapte op de woningmarkt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De stijgende energieprijzen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De invloed van stikstof op de natuur en de maatregelen die hiervoor zijn getroffen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De oplopende inflatie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Klimaatverandering	☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. Beschouwt u de volgende zaken wel of niet als crisis?

	Dit beschouw ik als een crisis	Dit beschouw ik niet als een crisis	Weet ik niet
Het tekort aan plekken bij de asielopvang in Ter Apel	☐	☐	☐
De oorlog tussen Rusland en Oekraïne	☐	☐	☐
De krapte op de woningmarkt	☐	☐	☐
De stijgende energieprijzen	☐	☐	☐
De invloed van stikstof op de natuur en de maatregelen die hiervoor zijn getroffen	☐	☐	☐
De oplopende inflatie	☐	☐	☐

Blok V Achtergrondkenmerken**17. Bent u aangesloten bij een ondernemersvereniging?**

- Ja, dat ben ik
- Nee, dat ben ik niet
- Weet ik niet

18. Wat is uw functie binnen de organisatie?

- Eigenaar van de organisatie
- Directeur
- HR-manager
- Administratief medewerker
- Anders, namelijk: **[invulveld]**

19. Bent u in het bezit van bedrijfsvervoer?

- Ja, maar dit wordt (overwegend) voor privé zaken gebruikt
- Ja, maar dit wordt (overwegend) om zakelijke redenen gebruikt
- Nee, we hebben geen bedrijfsvervoer maar we zouden dit wel graag willen
- Nee, we hebben geen bedrijfsvervoer en we hebben hier geen behoefte aan

20. Is de bedrijfsruimte in eigendom of huurt uw organisatie de bedrijfsruimte?

- (Overwegend) huur
- (Overwegend) in eigendom van de eigen organisatie
- (Overwegend) in privé bezit

We zijn aan het einde van de vragenlijst gekomen. Hoe prettig vond u het om deze vragenlijst in te vullen?

Rapportcijfer:

--	--

Als u nog vragen of opmerkingen heeft, dan kunt u dat hieronder kwijt.

Namens het I&O Ondernemerspanel willen we u hartelijk danken voor uw medewerking.

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
T (053) 200 52 00
E info@ioresearch.nl
KVK-nummer 08198802

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
T (020) 308 48 00
E info@ioresearch.nl